

Степанова Ганна Миколаївна,
доцент кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ДІЮЧИМ МІЖНАРОДНИМ КРИМІНАЛЬНИМ СУДОМ

З початку повномасштабного вторгнення російської федерації в Україну актуальним питанням стала діяльність Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) в Гаазі, його повноваження та можливості.

Міжнародний кримінальний суд – «перший постійний міжнародний суд з кримінальних справ, створений на основі міжнародного договору з метою подолання безкарності осіб, відповідальних за найтяжчі міжнародні злочини». МКС розслідує та, за потреби, судить осіб, обвинувачених у найтяжчих злочинах: геноцид, військові злочини, злочини проти людяності та злочини агресії [1].

В 1948 році Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції вказувала про необхідність створення спеціального юридичного органу, який би на постійній основі займався кримінальним переслідуванням осіб, відповідальних за здійснення злочинів геноциду та інших злочинів аналогічної тяжкості. Робота над цим питанням була доручена Комісії міжнародного права, яка прийшла до висновку, що створення такого органу є бажаним і можливим з точки зору міжнародного права, проте пізніше робота в цьому напрямку Генеральною Асамблеєю була припинена у зв'язку з відсутністю консенсусу до визначення поняття агресія.

У середині XX століття після Другої світової війни міжнародне співтовариство досягло консенсусу тільки відносно визначення поняття геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів, прийнявши відповідні міжнародні документи з ним. Величезний вплив на формування міжнародного кримінального права надали Нюрнберзький і Токійський процеси над особами, винними у скоєнні військових злочинів, злочинів проти миру і проти людяності під час Другої світової війни. Надалі в умовах біполярного світу і загострення холодної війни питання про заснування міжнародного кримінального суду більше не піднімалося.

Тільки наприкінці 1980-х – початку 1990-х роках після закінчення холодної війни до цього питання було знову привернуто увагу. Спершу в 1989 році уряд Тринідаду і Тобаго звернулося з листом до Генеральної Асамблеї з проханням відновити роботу над питанням про міжнародний кримінальний суд, який в тому числі володів би юрисдикцією щодо злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних речовин. Потім в 1991 році в колишній Югославії почалася кровопролитна громадянська війна, а в 1994 році в Руанді стався геноцид. Рада Безпеки ООН відреагувала на дві останні ситуації і своїм

рішенням заснував ad hoc трибунали (МТКЮ і МТР) для залучення до покарання відповідальних осіб. Однак, оскільки ці трибунали були створені для розслідування злочинів, скоєних тільки в конкретний час і в рамках певного конфлікту, міжнародним співтовариством було досягнуто загальна згода про те, що остаточно назріло питання про заснування незалежного і постійного кримінального суду. На своїй 52-й сесії Генеральна Асамблея з даного питання постановила скликати в 1998 році під егідою ООН Дипломатичну конференцію в Римі за участю всіх держав. 17 липня 1998 міжнародне співтовариство досягло історичного рубежу, коли 120 держав підписало Римський статут – правову основу для створення постійного міжнародного кримінального суду, 21 країна утрималися від голосування. Сім країн, що проголосували проти договору були Китай, Ірак, Ізраїль, Лівія, Катар та Сполучені Штати Ємен.

Міжнародний кримінальний суд є першим постійним міжнародним органом кримінального правосуддя, створеним на основі договору між державами, який необхідний, в першу чергу, для того щоб не допустити ситуації безкарності осіб, які вчинили найсерйозніші злочини, що викликають заклопотаність всього міжнародного співтовариства в цілому. МКС має статус незалежної міжнародної організації, і не є частиною структури ООН. Він розташовується в Гаазі, Нідерланди. Витрати суду фінансуються за рахунок його держав-учасників, а також можливі добровільні внески від урядів, міжнародних організацій, приватних осіб, корпорацій та інших суб'єктів.

Міжнародний кримінальний суд працює на постійній основі з 1 липня 2002 року. Договір, що заснував МКС та є правовою основою його діяльності – Римський статут Міжнародного кримінального суду. Станом на березень 2022 року 123 держави світу ратифікували договір з МКС.

На відміну від інших міжнародних і змішаних кримінальних судів, Міжнародний кримінальний суд є установою, що діє на постійній основі.

МКС розташований у місті Гаазі, проте за ініціативою Суду, його засідання можуть проходити в іншому місці. Міжнародний кримінальний суд не слід плутати з Міжнародним судом ООН, який також знаходиться в Гаазі, але має іншу компетенцію. МКС не входить в офіційні структури Організації Об'єднаних Націй, хоча може порушувати справи за поданням Ради Безпеки ООН.

Хоча наша держава ще не ратифікувала Римський статут, Україна визнала юрисдикцію МКС на підставі трьох заяв Верховної Ради України – щодо справ Майдану 2014-го і щодо подій в Криму та на Донбасі 2015-го, у 2022 році прокурор Міжнародного кримінального суду в Гаазі ініціював розслідування воєнних злочинів російської федерації під час вторгнення до України.

Стаття 42 Римського статуту закріплює положення такого органу МКС як Офіс Прокурора.

Офіс Прокурора є незалежним органом МКС, уповноваженим на здійснення кримінального переслідування осіб відповідальних за злочин та висування їм обвинувачення. Працівники Офісу не запитують і не виконують вказівок будь-якого зовнішнього джерела. Офіс очолює Головний прокурор. Незалежність прокуратури полягає в тому, що Прокурор та його заступники призначаються не Судом, а обираються Асамблеєю держав-учасниць строком на дев'ять років, повторно переобраними бути не можуть і не повинні бути представниками однієї держави.

На сьогодні Головним прокурором МКС є Карім Хан [3], представник Великої Британії. Раніше, у період 2012–2021 років, цю посаду обіймала Фатгу Бенсуда із Гамбії.

Широке ж розслідування та збір доказів злочинів російської федерації на території нашої держави розпочалося Офісом прокурора МКС у березні цього року, після звернення 43 країн-учасниць Римського статуту на фоні повномасштабного вторгнення російської федерації до України. Вперше в історії Міжнародного кримінального суду він став учасником Спільної слідчої групи на платформі Євросоюзу, до якої увійшли Україна, Литва, Польща, Латвія, Естонія та Словаччина.

Прокурор МКС Карім Хан неодноразово приїжджав до України та особисто оглядав місця вчинення воєнних злочинів. Також у травні 2022 року до нас прибула найбільша в історії Міжнародного кримінального суду команда, що складається з 42 слідчих, судових експертів та допоміжного персоналу - для розслідування злочинів, що підпадають під юрисдикцію органу. МКС планує відкрити незабаром своє представництво в Україні [2].

Маємо надію, що Міжнародний кримінальний суд зможе продемонструвати свою ефективність, що дозволить українцям здійснити колективну мрію й незабаром побачити усіх російських воєнних злочинців на лаві підсудних у Гаазі, а державу-терориста – змусить виплачувати Україні репарації.

Список використаних джерел

1. Міжнародний кримінальний суд. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D0%BA%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D1%83%D0%B4.

2. Міжнародний кримінальний суд – шлях до Гааги та репарацій. URL: https://lb.ua/blog/olena_moshenets/527492_mizhnarodniy_kriminalniy_sud-shlyah.html

3. Karim A. A. Khan QC. *International Criminal Court* (англ.). Прочитовано 5 вересня 2022 року.